

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน:
กรณีศึกษา ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
The Development of Tourism Activities for Senior Tourists with Community
Participation: A Case Study of Bang Luang Market Community (Rattanakosin Era 122),
Bang Len District, Nakhon Pathom Province

อภิเดช ช่างชัย

คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Apidet Changchai

Faculty of Hospitality Industry, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus

วันที่รับ (Received) : 29 May 2024

วันที่แก้ไขเสร็จ (Revised) : 20 October 2025

วันที่ตอบรับ (Accepted) : 12 December 2025

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยคาดว่าประชากรอายุเกิน 60 ปีจะมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 30 ภายในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาโดยชุมชนเพื่อรองรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะยังมีอยู่อย่างจำกัด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุของชุมชน 2) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาศักยภาพและความต้องการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ประกอบการผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และนักวิจัย รวมถึงการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนจำนวน 400 คน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลโดยใช้การสนทนากลุ่มจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการจัดกิจกรรม เก็บข้อมูลความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 400 คน ซึ่งเลือกแบบบังเอิญและการสนทนากลุ่มจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนมีศักยภาพและความต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในระดับมาก ($X = 4.08$, S.D. = 0.79) 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุจำนวน 7 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร้องเพลงนันทนาการ ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ชิมอาหารดั่ง ถ่ายภาพเซลฟี่ให้อาหารปลา ให้อาหารสัตว์ และกิจกรรมเฮฮาขันนิสตามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ 3) นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับมาก ($X = 4.50$, S.D. = 0.50) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน โดยมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรม บุคลากร และเครือข่ายความร่วมมือ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ; การมีส่วนร่วมของชุมชน; การพัฒนาการท่องเที่ยว

Abstract

Thailand is entering a fully aging society, with the population aged over 60 years projected to exceed 30% by 2030, resulting in significant social and economic impacts. However, tourism destinations and activities developed by communities to specifically accommodate senior tourists remain limited. This participatory action research aimed to 1) examine the community's potential and needs for developing tourism activities for senior tourists 2) develop tourism activities for senior tourists through community participation and 3) examine the outcomes of community-participatory tourism activities for senior tourists. The research was conducted in three stages. In the first stage, data on potential and development needs were collected through document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions with 15 purposively selected key informants, including the village headman, municipal council members, senior resident, entrepreneurs, senior tourists, and researchers, as well as questionnaire surveys administered to 400 community residents. The second stage involved the development of tourism activities for senior tourists through focus group discussions with relevant stakeholders. In the third stage, the outcomes of the activities were evaluated by collecting satisfaction data from 400 senior tourists selected through accidental sampling, along with focus group discussions with stakeholders to reflect on the implementation process. The findings revealed that 1) the community possessed strong potential and demonstrated a high level of need to develop as a senior tourism destination ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.79) 2) stakeholders collaboratively developed seven tourism activities, including raft singing, elder storytelling, tasting famous local food, selfie photography, fish feeding, visiting sacred sites, and recreational activities with Kasetsart University students and 3) senior tourists reported a high level of satisfaction with the tourism activities ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.50), while stakeholders expressed a strong desire for continuous development. This research highlights the value of community participation in developing sustainable tourism destinations for senior tourists and provides recommendations for improving infrastructure, tourism activities, human resources, and collaborative networks.

Keywords: Senior tourism; Community participation; Tourism activity development

บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านการแพทย์ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จาก 74.8 ปี ในปี 2558 เป็น 78.2 ปี ในปี 2567 (ไทยพีบีเอส, 2567; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568) ตามรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2567 โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติและกรมกิจการผู้สูงอายุ คาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) ประชากรไทยอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีสัดส่วนถึงร้อยละ 30.2 ของประชากรทั้งหมดหรือประมาณ 20.5 ล้านคน ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ (Aged Society) และใกล้เคียงกับการเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super-Aged Society) คล้ายกับญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2568) สถานการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจ โดยอัตราส่วนภาระพึ่งพิงผู้สูงอายุเพิ่มจากร้อยละ 25.3 ในปี 2560 เป็นร้อยละ 3% ในปี 2567 และคาดว่าจะสูงถึงร้อยละ 40.93 ในปี 2573 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568) ซึ่งหมายถึงประชากรวัยทำงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น สร้างความท้าทายต่อระบบสวัสดิการและเศรษฐกิจฐานราก รัฐบาลจึงผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ผ่านแผน "Amazing Thailand Grand Tourism Year 2025" โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งมุ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศที่มีกำลังซื้อสูง โดยเฉพาะกลุ่มที่ชื่นชอบ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพ (Wellness Tourism) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 62 ของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) การท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นโอกาสสำคัญในการสร้างรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนขนาดเล็กที่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น

การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเลือกจุดหมายปลายทางและวางแผนการเดินทาง (Jia et al., 2025) อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีการพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการมีส่วนร่วมในชุมชน (Vergori & Arima, 2020) ในบริบทไทย พิมพ์พรรณ อัมพันธ์ทอง และคณะ (2566) ระบุว่าผู้สูงอายุและชุมชนเห็นพ้องถึงความจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมพร้อมปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาดและป้ายบอกทางขนาดใหญ่ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (โชคชัย ดวงแก้ว และคณะ, 2567) โดยการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใช้แนวทางมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Participatory Approach) ตั้งแต่การวางแผน ปฏิบัติ ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งแตกต่างจากงานของ Vergori and Arima (2020) ที่เน้นมิติวัฒนธรรมทั่วไปโดยไม่เจาะลึกกระบวนการชุมชน ประการที่สอง งานวิจัยมุ่งเน้นพฤติกรรมหรือความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเท่านั้น โดยละเลยการบูรณาการมุมมองจากชุมชนเจ้าของพื้นที่และนักวิชาการ ซึ่งจำเป็นต่อการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและครอบคลุม ประการที่สาม ยังขาดกรณีศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนขนาดเล็กที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ชุมชนจีน-ไทย ซึ่งมีศักยภาพสูงแต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเต็มที่ เมื่อเทียบกับงานของ Jia et al. (2025) ที่เน้นพฤติกรรมจิตพิสัยของผู้สูงอายุในบริบทเมืองใหญ่โดย จุฬาลักษณ์ วงศ์สวัสดิ์โสธ และวินนา เพ็ชรล้วน (2566) กล่าวไว้สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ พงษ์ศิริ เทพวงษ์ (2553) ว่าชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่รักษาเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีจีนอย่างเด่นชัด เช่น บ้านเรือนทรงจีนโบราณ สถานที่สำคัญอย่างวัดบางหลวง โรงเจบ้านฮกต้ง ศาลเจ้าแม่ทับทิม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และโรงหนังเก่า รวมถึงอาหารพื้นถิ่น เช่น ซุนเปี้ย เป็ดพะโล้ และก๋วยเตี๋ยวหมูตุ๋น ที่สะท้อนวัฒนธรรมจีน-ไทย ชุมชนนี้มีบรรยากาศสงบเงียบและร่มรื่น เหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการพักผ่อนและเรียนรู้วัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ออกแบบมาเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุยังคงขาดแคลน และกระบวนการพัฒนาที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเพียงพอ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ 2) ร่วมกับชุมชนในการออกแบบและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมจีน-ไทย และ 3) ประเมินผลการจัดกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผลการวิจัยนี้คาดว่าจะ เป็นต้นแบบสำหรับชุมชนท้องถิ่นอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน สนับสนุนนโยบายรัฐในการเตรียมพร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุของชุมชน
2. พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

สุขภาพและข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้สูงอายุมักเผชิญข้อจำกัดด้านสุขภาพ เช่น โรคเรื้อรัง (ความดันโลหิตสูง เบาหวาน) และภาวะซึมเศร้า ซึ่งจำกัดความสามารถในการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพในชุมชนที่มีบรรยากาศสงบ เช่น ชุมชนบางหลวง ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและกายได้โดยการเตรียมความพร้อม เช่น การตรวจสุขภาพ พกยาประจำตัว และเลือกวิธีเดินทางที่สะดวก (เช่น รถส่วนตัว หรือรถเช่า) เป็นสิ่งจำเป็น (กัญญาณัฐ สุรินทวงศ์, 2567) ฉะนั้น งานวิจัยนี้ใช้ PAR ร่วมกับชุมชนบางหลวงเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสม เช่น การเดินชมบ้านเรือนทรงจีนแบบไม่เร่งรีบ หรือชิมอาหารพื้นถิ่นอย่างชุนเปี้ย พร้อมปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาดและป้ายบอกทางขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้สูงอายุท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข ซึ่ง สอดคล้องกับแนวโน้ม Wellness Tourism ที่เน้นสุขภาพยั่งยืนในปี 2568 (สุติรัตน์ มัทธรัตน์ และชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล, 2564)

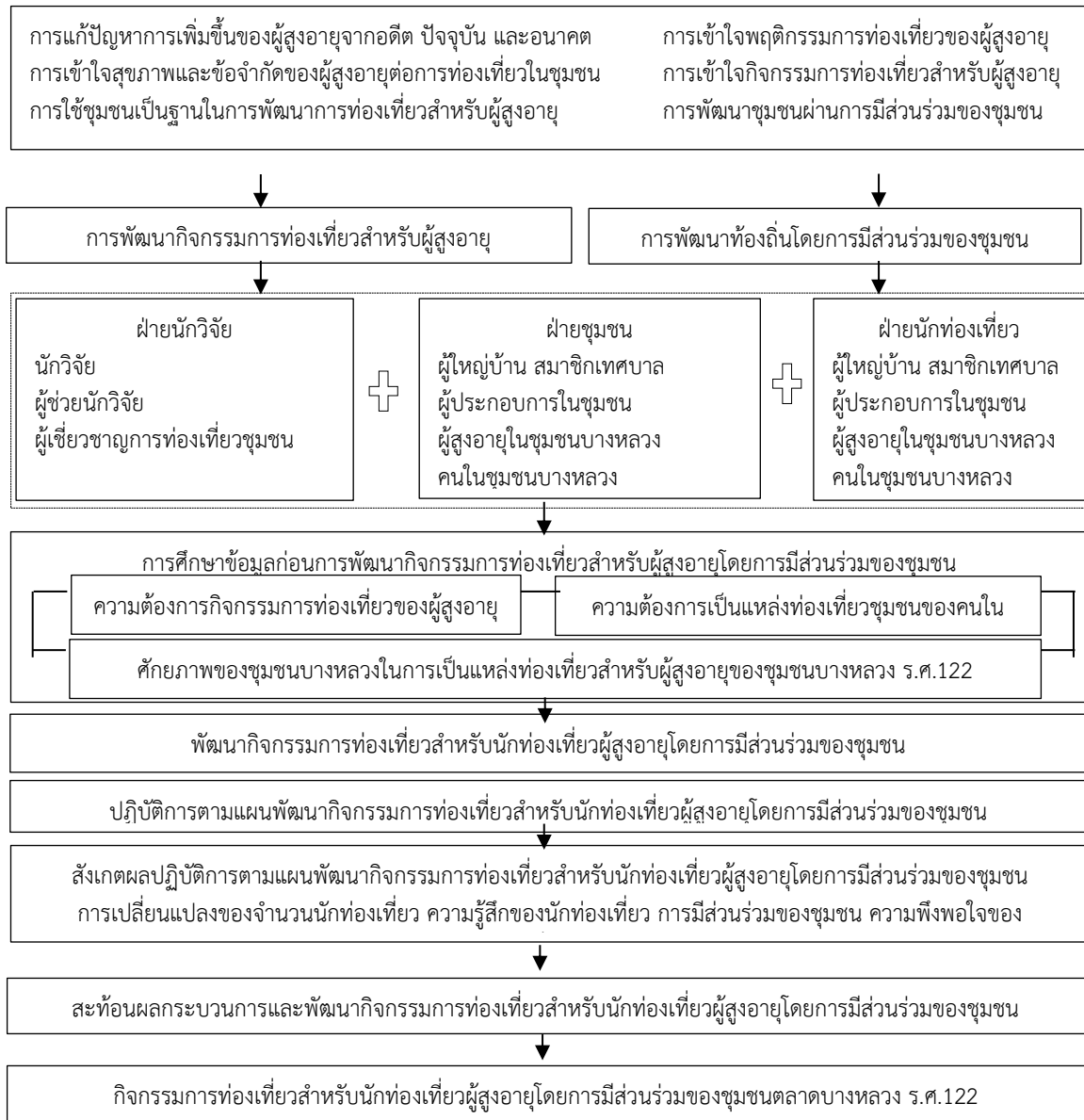
กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุชาวไทยชี้ให้เห็นความต้องการกิจกรรมที่ผ่อนคลาย ใช้เวลาเหมาะสม และมีความปลอดภัยสูง โดยผู้สูงวัยส่วนใหญ่เลือกเดินทางปีละประมาณสองครั้ง ใช้เวลาแต่ละทริป 3–5 วัน และนิยมท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มองค์กรหรือสถาบัน โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติยังคงเป็นตัวเลือกสำคัญ เนื่องจากให้ความรู้สึกผ่อนคลายและมีค่าใช้จ่ายไม่สูงนัก ในด้านบริการ ผู้สูงอายุให้ความสำคัญทั้งคุณภาพโปรแกรม ราคา การเข้าถึงช่องทางจำหน่าย การสื่อสารประชาสัมพันธ์ ความสามารถของบุคลากร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเดินทาง ซึ่งสะท้อนความจำเป็นในการปรับบริการให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดทางกายภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ แนวคิด "Slow Tourism" จึงตอบโจทย์อย่างยิ่ง เพราะเน้นความปลอดภัย ความเรียบง่าย และจังหวะการท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรัด พร้อมโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับ เช่น ทางลาด หอพักผู้พิการ รวบรวมและพื้นที่พักระหว่างจุดท่องเที่ยว อีกทั้งแนวโน้มการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและวัฒนธรรมที่เติบโตขึ้น เช่น แพ็คเกจ "Happy Retirement" ในปี 2568 ยังชี้ให้เห็นความสนใจของผู้สูงอายุในการแสวงหาประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีความหมายมากกว่าการพักผ่อนทั่วไป การออกแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรมจีน-ไทยผ่านอาหารพื้นถิ่น หรือการเดินชมพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดที่ไม่รีบร้อน รวมถึงการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อเข้าถึงผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม เป็นตัวอย่างของแนวปฏิบัติที่ช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่ประสบการณ์ท่องเที่ยวของกลุ่มนี้โดยตรง องค์ประกอบทั้งหมดนี้สะท้อนว่า หากธุรกิจนำเที่ยวสามารถปรับกระบวนการบริการ สภาพแวดล้อม และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการจริงของผู้สูงอายุ ก็จะสามารถรองรับสังคมสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (วีรพร กอสวัสดิ์พัฒน์ และกัญญา จิรทิราวัช, 2567)

การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของตนเอง เพื่อสร้างรายได้ ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประเทศไทยเริ่มส่งเสริม CBT อย่างเป็นระบบตั้งแต่ช่วงปี 2535–2540 ผ่านโครงการ "CBT Thailand" และต่อเนื่องด้วยโครงการ "365 วันมหัศจรรย์เที่ยวเมืองรอง" ที่เน้นเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวใหม่ในชุมชนต่าง ๆ พร้อมสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่ กระทั่งในปี 2568 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้ยกระดับ CBT ไปสู่การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ใน 40 ชุมชนทั่วประเทศ เช่น ตลาดโอ๊ะป่อย จังหวัดราชบุรี ที่ให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชีวิตผ่านกิจกรรมจริงของคนในชุมชน ด้วยบริบทนี้ งานวิจัยจึงประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับชุมชนบางหลวงในการพัฒนากิจกรรมที่อาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมจีน-ไทย เช่น การเล่าเรื่องชุมชน การสาธิตภูมิปัญญาอาหาร หรือกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน พร้อมทั้งร่วมกำหนดกติกาการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบ "ธรรมนูญชุมชน" เพื่อให้สมาชิกโดยเฉพาะผู้สูงอายุ มีบทบาทเป็น "เจ้าบ้าน" ในการต้อนรับและถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้มาเยือน กระบวนการนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เสริมสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ เพิ่มความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม และสร้างรายได้หมุนเวียนกลับคืนสู่ผู้สูงอายุและครัวเรือนในชุมชนบางหลวงอย่างเป็นรูปธรรม (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560)

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนและตอบโจทย์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง โดยเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของผ่านกระบวนการวางแผน ปฏิบัติ รับผิดชอบ และประเมินผล ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และกลุ่มองค์กรในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมได้รับแรงสนับสนุนจาก UNWTO และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ที่ใช้ตัวชี้วัดมาตรฐาน GSTC เพื่อประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และประสบการณ์การท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนต้องมีการปรับตัวทั้งการคิดร่วม ตัดสินใจร่วม และรับผิดชอบร่วมในทุกขั้นตอนงานวิจัยนี้จึงประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ทำให้ชุมชนบางหลวงเข้ามามีส่วนร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่การร่วมออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ทิวทัศน์ธรรมชาติ-ไทย การร่วมกำหนดเส้นทางการคัดเลือกสถานที่ และการสร้างเนื้อหาการเล่าเรื่องที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากร เช่น การกำหนด Carrying Capacity การจัดพื้นที่บริการ และการร่วมดูแลความปลอดภัย ตลอดจนการประเมินผลผ่านระบบเว็บไซต์ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนให้ข้อมูล ปรับปรุงบริการ และตัดสินใจร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบางหลวงตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ดียิ่งขึ้น สร้างความเป็นเจ้าของที่แท้จริง และช่วยกระจายรายได้สู่ผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2567)

กรอบแนวคิด

แนวคิดพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ และแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผู้มีส่วนร่วม คือ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนซึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้สูงอายุ และคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวสูงอายุที่ขอมาที่ตลาดบางหลวง มาร่วมวางแผนพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปฏิบัติตามแผนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังเกตผลการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สะท้อนผลกระทบและการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อเสร็จกระบวนการดังกล่าวจะได้กระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังภาพกรอบแนวคิดการวิจัยที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาและพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม การ ดำเนินการวิจัยจัดขึ้นระหว่างเดือนมกราคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2568 แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาศักยภาพและความต้องการ ในขั้นตอนนี้มุ่งศึกษาศักยภาพและความต้องการของ ชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ โดยแบ่งเป็นสองส่วน คือ

1. การศึกษาศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 15 คน ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้แทนชุมชน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ซึ่งมีประสบการณ์บริหารชุมชนมากกว่า 5 ปี สมาชิกสภาเทศบาล 2 คน ที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวหรือพัฒนาชุมชน และผู้ประกอบการในชุมชน 5 คน ซึ่งดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก หรือโฮมสเตย์ มากกว่า 3 ปี ผู้สูงอายุในชุมชน 2 คน ซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปี อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 20 ปี และมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน มีอายุมากกว่า 60 ปี เคยมาท่องเที่ยวในชุมชนตลาดบางหลวงอย่างน้อย 2 ครั้ง มีประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยินดีให้ข้อมูล

กลุ่มที่ 3 นักวิจัย จำนวน 1 คน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชนและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ทั้งการวิเคราะห์เอกสารทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลใช้เวลา 45-60 นาที โดยผู้วิจัยฝังตัวอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 8 เดือน และการสนทนากลุ่มจำนวน 3 ครั้ง ๆ ละ 2-3 ชั่วโมง โดยมีการบันทึกเสียง ภาพ และวิดีโอทุกครั้งหลังได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล

2. การศึกษาความต้องการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จำนวน 400 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ คือ มีอายุ 18 ปีขึ้นไป อาศัยในชุมชนไม่น้อยกว่า 1 ปี มีความรู้หรือความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว และยินดีให้ข้อมูลโดยสมัครใจ การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Taro Yamane 1973 อ้างใน (อรุณ จิรวัดนกุล, 2562) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความต้องการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.85

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ กระบวนการพัฒนาใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Co-researchers) จำนวน 18 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้แทนชุมชน จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นกลุ่มเดิมจากขั้นตอนที่ 1

กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 7 คน โดยนำกลุ่มเดิม 4 คนจากขั้นตอนที่ 1.1 และเพิ่มใหม่อีก 3 คน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของมุมมองผู้เข้าร่วมใหม่ต้องมีอายุมากกว่า 60 ปี มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยินดีร่วมออกแบบกิจกรรม

กลุ่มที่ 3 นักวิจัย จำนวน 1 คน ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

กระบวนการเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการสนทนากลุ่มแบบมีส่วนร่วม (Participatory Focus Group) จำนวน 5 ครั้ง ครั้งละ 3-4 ชั่วโมง การจัดเวิร์กช็อปออกแบบกิจกรรมจำนวน 3 ครั้ง รวมถึงการบันทึกภาพวิดีโอ เสียง และบันทึกภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลทุกครั้งตามหลักจริยธรรมการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการจัดกิจกรรม ในขั้นตอนนี้มุ่งศึกษาผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรม โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างคือ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) มีเกณฑ์คัดเลือก คือ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เข้าร่วมกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นไม่น้อยกว่า 3 กิจกรรม และยินดีให้ข้อมูลโดยสมัครใจ ผู้ที่อายุน้อยกว่า 60 ปีหรือไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์จะไม่ถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บข้อมูลใช้เวลา 4 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.87

2. การสะท้อนผลกระบวนการและการพัฒนา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องชุดเดียวกับขั้นตอนที่ 2 จำนวน 18 คน ประกอบด้วยผู้แทนชุมชน 10 คน นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ 7 คน และนักวิจัย 1 คน การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (45-60 นาที) การ

สนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนผล (Reflection Focus Group) จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 2-3 ชั่วโมง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย ดำเนินการถอดเทปการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) และวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธี สามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลจาก หลายแหล่ง (Data Triangulation) การใช้หลายวิธีเก็บข้อมูล (Method Triangulation) และการมีผู้วิจัยร่วมวิเคราะห์ ข้อมูลมากกว่าหนึ่งคน (Investigator Triangulation)

ผลการวิจัย

1. ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122 มีศักยภาพและต้องการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ชุมชนบางหลวงมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยบรรยากาศสงบร่มรื่น มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมจีนและความเป็นมิตรของชุมชน เส้นทางเข้าถึงสะดวกแม้บางช่วงถนนขรุขระ มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ที่นั่งพักและบริการคาราโอเกะ มีกิจกรรมหลากหลายจากหน่วยงานร่วมสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ยังขาดที่พักในพื้นที่ แต่สามารถใช้ที่พักใกล้เคียงได้ ดังข้อมูลตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ตัวอย่างข้อความสะท้อน
สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศของชุมชน - ความสงบเงียบของพื้นที่ - ความร่มรื่นและธรรมชาติรอบแม่น้ำท่าจีน - บรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนของผู้สูงอายุ	ผู้ใหญ่บ้าน	“สิ่งที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวบางหลวงได้ คือ ความสงบเงียบ และบรรยากาศที่ร่มรื่น ร่มแม่น้ำท่าจีนของเรา”
การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - การปรับปรุงทางเดิน จุดพัก ห้องน้ำ - การประสานงานและส่งเสริมจากเทศบาล - การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน	สมาชิกเทศบาล	“ถ้ามีนักท่องเที่ยวสูงอายุมาเที่ยวมากขึ้น เราก็พร้อมประสานกับเทศบาลเพื่อปรับปรุงทางเดิน จุดพัก หรือห้องน้ำให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ” / “เทศบาลเคยจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การแสดงดนตรีไทยในตลาด และผู้สูงอายุให้ความสนใจมาก อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้เพิ่มขึ้น”
เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความพร้อมของ ผู้ประกอบการ - การคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมจีน - ความพร้อมและความเป็นมิตรของ ผู้ประกอบการ - การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน - การปรับปรุงร้านค้าให้เหมาะกับผู้สูงอายุ	ผู้ประกอบการในชุมชน	“บ้านเรามีศิลปวัฒนธรรมจีน มีอาหารจีน และก็ยังอนุรักษ์ไว้อยู่ทุกวันนี้” / “อยากมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น เล่นทาน หรือแสดงพื้นบ้าน” / “สามารถจัดสินค้าสำหรับผู้สูงอายุ เช่น สมุนไพร ของใช้สุขภาพ” / “ควรมีแผนที่เดินชมตลาดพร้อมจุดพัก” / “พร้อมปรับปรุงร้านให้รองรับ เช่น มีเก้าอี้นั่งพักหน้าร้าน”

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ตัวอย่างข้อความสะท้อน
การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม - การไหว้ศาลาอามาหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ - การสาธิตกิจกรรมวัฒนธรรม เช่น ทำขนม เล่าเรื่องอดีต - การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรม	ผู้สูงอายุในชุมชน	“คนเขามาเที่ยวพวกก็ได้มาไหว้ศาลาอามาที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพร” / “ถ้ามีกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วม เช่น การสาธิตทำขนม หรือเล่าเรื่องราวในอดีต จะดีมากค่ะ”
ประสบการณ์และความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุ - ประทับใจต่อความน่ารักของคนในชุมชน - สะดวกและปลอดภัยในการเดินทาง - ต้องการกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม - พื้นที่พักผ่อน เช่น ศาลาริมน้ำ	นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ	“ความมีมิตรไมตรีของคนในชุมชน” / “เดินทางสะดวก ปลอดภัย ไม่พลุกพล่าน” / “อยากให้มีการนั่งเรือชมวิวหรือเล่าเรื่องประวัติศาสตร์” / “อยากให้มีมุมพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศาลาริมน้ำ”
ความพร้อมและศักยภาพของชุมชน - ความตื่นตัวของคนในชุมชน - เตรียมความพร้อมด้านกายภาพและกิจกรรม - การต้อนรับและความรู้สึกเป็นเจ้าบ้าน	นักวิจัย	“ชุมชนมีความตื่นตัวและพร้อมจะพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ ทั้งในด้านกายภาพ กิจกรรม และความรู้สึกเป็นเจ้าบ้าน”

1.2 ความต้องการของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122 ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุพบว่าโดยภาพรวมประชาชนในชุมชนมีความต้องการในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = 0.79) สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่เปิดกว้างของชุมชนต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม การพัฒนากิจกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.87) รองลงมา คือ ความต้องการมีส่วนร่วมในการสังเกตผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.77) และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.57) และวางแผนการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.87) แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการเป็นพลังร่วมสำคัญของกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนยังมีความต้องการในระดับมากที่สุดต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.98) และต้องการให้มีเส้นทางที่เข้าถึงได้สะดวก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.75) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย อย่างไรก็ตาม ด้านที่ชุมชนยังไม่แสดงความต้องการสูงนัก ได้แก่ ความต้องการให้มีกิจกรรมเฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = 2.80, S.D. = 0.69) และความต้องการให้มีสถานที่พักผ่อนร่มรื่นสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = 2.00, S.D. = 0.88) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางและระดับน้อยตามลำดับ โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122 มีศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์และความตระหนักรู้ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุผ่านการมีส่วนร่วมในหลากหลายขั้นตอน แต่ยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานบางประการ โดยเฉพาะที่พักและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเป็นไปอย่างยั่งยืนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ทั้งในมิติของกายภาพ กิจกรรม และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความต้องการของคนในชุมชนบางหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ n = 400

ความต้องการของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ต้องการให้ชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	4.20	0.85	มาก
2. ต้องการให้ชุมชนมีเส้นทางเดินเท้าเข้าสู่ตัวชุมชน	4.50	0.75	มากที่สุด
3. ต้องการให้ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกสามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	3.58	0.68	มาก
4. ต้องการให้ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	2.80	0.69	ปานกลาง
5. ต้องการให้ชุมชนมีสถานที่พักไว้รองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุพักค้างแรม	2.00	0.88	น้อย
6. ต้องการให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.85	0.98	มากที่สุด
7. ต้องการมีส่วนร่วมศึกษาปัญหาอุปสรรคการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.28	0.57	มาก
8. ต้องการมีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.12	0.69	มาก
9. ต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.21	0.87	มาก
10. ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.60	0.57	มากที่สุด
11. ต้องการมีส่วนร่วมปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.01	0.98	มาก
12. ต้องการมีส่วนร่วมสังเกตผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.85	0.77	มากที่สุด
13. ต้องการมีส่วนร่วมสะท้อนผลการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	4.25	0.87	มาก
14. ต้องการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	4.86	0.87	มากที่สุด
ผลรวม	4.08	0.79	มาก

2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย 1) ชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน สมาชิกสภาเทศบาล 2 คน ผู้ประกอบการในชุมชน 5 คน และผู้สูงอายุในชุมชน 2 คน 2) นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ 4 คน และ 3) นักวิจัย 1 คน รวม 15 คน พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนบางหลวง ร.ศ.122 ได้รับการออกแบบอย่างหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์และส่งเสริมทั้งสุขภาพกาย จิตใจ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อาทิ “กิจกรรมร้องเพลงนั่งแพ” บริเวณแพร่ม่านที่มีบรรยากาศสงบ ช่วยผ่อนคลายจิตใจและกระตุ้นความทรงจำผ่านเพลงยุคเก่า “กิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง” ที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมจากคนรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ “กิจกรรมชิมอาหารดัง” ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มรสอาหารจีนพื้นถิ่น อาทิ ซุนเปี้ย หมูสะเต๊ะ และก๋วยเตี๋ยวหมูตุ๋น เสริมรายได้ให้ชุมชน “กิจกรรมถ่ายภาพเซลฟี่” ณ จุดสำคัญที่สะท้อนวัฒนธรรมไทยและจีน พร้อมชุดจีนให้สวมใส่ “กิจกรรมให้อาหารปลา” ที่เน้นการสัมผัสธรรมชาติและปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม “กิจกรรมไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ณ ศาลาแม่ เสริมความเป็นสิริมงคล และ “กิจกรรมเฮฮาขันนินสิต มก.” ที่สร้างความสนุกสนานและความสัมพันธ์ระหว่างนิตกับผู้สูงอายุ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้สูงอายุ แต่ยังสะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีน และส่งเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122
ที่มา: ผู้แต่ง

3. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นในระดับมาก และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องการให้มีการพัฒนาต่อเนื่อง ดังรายละเอียด ดังนี้

3.1 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า โดยภาพรวม นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.50) สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ทั้งในแง่ของความปลอดภัย และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมชิมอาหารดัง ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.44) รองลงมาคือ กิจกรรมนั่งแพ ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.48) และกิจกรรมให้อาหารปลา ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.46) ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น และความรู้สึกผ่อนคลาย ทั้งยังสอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มผู้สูงอายุในด้านความสงบ เรียบง่าย และมีความหมาย กิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้รับความนิยมในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.51) กิจกรรมให้อาหารปลา ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.49) กิจกรรมถ่ายภาพเซลฟี่ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.56) และกิจกรรมเฮฮาขันนินดามก. ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.58) ซึ่งแม้จะไม่ได้อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรมที่สามารถสร้างความพึงพอใจได้ดีในกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนถึงแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้สูงอายุ ทั้งด้านวัฒนธรรม อาหาร สุขภาวะ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ n = 400

กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
กิจกรรมชิมอาหารดัง	4.70	0.44	มากที่สุด
กิจกรรมนั่งแพ	4.65	0.48	มากที่สุด
กิจกรรมให้อาหารปลา	4.60	0.46	มากที่สุด
กิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง	4.52	0.51	มากที่สุด
กิจกรรมถ่ายภาพเซลฟี่	4.35	0.56	มาก
กิจกรรมให้อาหารปลา	4.40	0.49	มาก
กิจกรรมเฮฮาขันนินดามก.	4.30	0.58	มาก

กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ผลรวม	4.50	0.50	มาก

3.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้ตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และการบริการที่เหมาะสม รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครบถ้วน เช่น ที่พัก การเข้าถึงพื้นที่ และระบบสาธารณูปโภค เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังต้องการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน พร้อมทั้งเน้นการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่องในระยะยาว ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	สาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์	แนวโน้มหรือประเด็นร่วม
ผู้นำชุมชน	- การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง - ปรับกิจกรรมให้เหมาะกับผู้สูงอายุ - ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน - ความปลอดภัยและความสะดวกสบาย	ความต่อเนื่องในการพัฒนาและการปรับตัวของกิจกรรม
ผู้ประกอบการ	- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (ที่พัก การเข้าถึง) - ฝึกอบรมบุคลากรให้บริการผู้สูงอายุ - มาตรฐานการบริการ	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและศักยภาพบุคลากร
เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	- ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชน - บริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน - สนับสนุนงบประมาณและพัฒนาคนในชุมชน	การบริหารจัดการแบบบูรณาการและยั่งยืน
สมาชิกชุมชน	- การพัฒนากิจกรรมและบริการอย่างต่อเนื่อง - สิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน - ความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	การสร้างความพึงพอใจและความยั่งยืนของชุมชน
นักท่องเที่ยวสูงอายุ	- ประสบการณ์ที่ดี - ความใส่ใจจากชุมชน - ความต่อเนื่องของการพัฒนา	ประสบการณ์ที่ดีและความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวสูงอายุ
นักวิชาการ	- การวางแผนอย่างยืดหยุ่น - พัฒนาโดยอิงข้อมูลจริง - ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ	การพัฒนาโดยใช้ข้อมูลและการประเมินต่อเนื่อง
ตัวแทนภาคเอกชน	- การเชื่อมโยงบริการอย่างครบวงจร - ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการสื่อสารและจองบริการ	การเชื่อมโยงระบบบริการและนวัตกรรมเทคโนโลยี

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุของชุมชนตลาดบางหลวง

1.1 ศักยภาพของชุมชนบางหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบางหลวงมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุด้วยบรรยากาศสงบร่มรื่น มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมจีนชัดเจน และความเป็นมิตรของชุมชน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ วิภาดา เถาธรรมพิทักษ์ และ

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2562) ที่พบว่า คุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนส่งผลต่อการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122 มีศักยภาพท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงโดยชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งรายได้และการอนุรักษ์ และแม้เส้นทางบางช่วงจะขรุขระและขาดที่พักในพื้นที่ แต่ชุมชนยังคงมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและกิจกรรมสนับสนุนจากหลายหน่วยงานซึ่งสามารถชดเชยข้อจำกัดเหล่านี้ได้ ประเด็นนี้สอดคล้องกับมุมมองของ Vergori and Arima (2020) ที่เน้นว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่ต้องพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายและโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุเพื่อความยั่งยืน โดยข้อค้นพบใหม่ที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ คือ การที่ชุมชนสามารถใช้ที่พักใกล้เคียงแทนการมีที่พักในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับชุมชนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และทุน แนวทางนี้แตกต่างจากแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนแบบดั้งเดิม (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560) ที่เน้นให้ชุมชนมีที่พักในพื้นที่เป็นของตนเอง

1.2 ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (2565) ที่เน้น 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล และยังสอดคล้องกับ โชคชัย ดวงแก้ว และคณะ (2567) ที่พบว่า กลไกการประสานพลังชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบความขัดแย้งภายในที่น่าสนใจ คือ แม้ชุมชนจะมีความต้องการในระดับสูงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุและต้องการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ แต่กลับมีความต้องการในระดับต่ำต่อการมีกิจกรรมเฉพาะและที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุโดยเฉพาะ ผลการวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับ พันธิตา ศรีกุมาร (2566) ที่เสนอว่าควรพัฒนากิจกรรมเฉพาะกลุ่มและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ความขัดแย้งนี้เกิดจาก 2 สาเหตุหลัก คือ 1) ชุมชนอาจยังไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างนักท่องเที่ยวสูงอายุกับนักท่องเที่ยวทั่วไป จึงคิดว่าไม่จำเป็นต้องมีกิจกรรมและที่พักเฉพาะ และ 2) ชุมชนมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความรู้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเฉพาะทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ราณี อธิชัยกุล (2557) ที่เน้นว่าการท่องเที่ยวเฉพาะทางต้องการความรู้เฉพาะด้านและการพัฒนาที่ตรงจุด

2. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุจำนวน 7 ประเภท ได้แก่ การร้องเพลงบนแพ การฟังเรื่องเล่าจากผู้เฒ่า การชิมอาหารท้องถิ่น การถ่ายภาพเซลฟี การให้อาหารปลา การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกิจกรรมสร้างความสุขร่วมกับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนคุณค่าเชิงวัฒนธรรม สุขภาวะ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ที่เน้นประสบการณ์เชิงลึกและการใช้เวลาอย่างมีคุณค่า ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “จิตวิญญาณแห่งการถวิลหาอดีต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณถิ่นที่เรารู้จัก (Sense of Unfamiliar Place) ตามข้อค้นพบของ ภัทรสาราญราษฎร์ และเกษวิดี พุทธิภูมิพิทักษ์ (2562) พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุกลุ่ม Active Aging มีการรับรู้ความแปลกใหม่จากประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สร้างความตื่นเต้น ทำหาย การพบเจอผู้คนใหม่ การเรียนรู้วัฒนธรรม และการสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยต้องการประสบการณ์ใหม่แทนสิ่งที่คุ้นเคยแต่ยังให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสะดวก ความแปลกใหม่เกิดขึ้นได้ทั้งในสถานที่ที่ไม่เคยไปมาก่อน ซึ่งเชื่อมโยงกับ Sense of Terra Incognita ในรูปแบบความท้าทาย ความตื่นเต้น และความประหลาดใจ และในสถานที่ที่เคยไปแล้วผ่านความต้องการผลิตซ้ำความทรงจำใหม่ งานวิจัยยังระบุแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวไทย 4 รูปแบบ และของนักท่องเที่ยวต่างชาติ 2 รูปแบบ พร้อมข้อสรุปประกอบความแปลกใหม่ 5 ประการ ได้แก่ กิจกรรมกึ่งผจญภัย ความสัมพันธ์ การเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ในธรรมชาติ และประสบการณ์บริการท่องเที่ยว (ซึ่งองค์ประกอบสุดท้ายไม่พบในนักท่องเที่ยวต่างชาติ) ทั้งนี้ผลการวิจัยเสนอแนวนโยบายด้านการพัฒนา กิจกรรม บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบความปลอดภัยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุกลุ่ม Active Aging ในประเทศไทย อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Zhuang et al. (2023) ที่ชี้ว่าการตอบสนองทางอารมณ์จากดนตรีช่วยเสริมความผูกพันกับสถานที่และสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีความหมายโดย Jia et al.

(2025) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุที่ใช้อินเทอร์เน็ตได้มีความรู้สึกรู้เป็นอิสระและสามารถเลือกจุดหมายปลายทางได้อย่างมีเจตนา ทั้งนี้ ความสำเร็จของการพัฒนากิจกรรมทั้ง 7 ประการ เกิดจากการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การรักษาสัมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการพัฒนาแนวสมัยใหม่ และการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

3. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นในระดับมาก และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องการให้มีการพัฒนาต่อเนื่อง

3.1. นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวระดับมาก โดยกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ ชิมอาหารต่ง ร้องเพลงนั่งแพ และไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและความสงบเรียบง่าย กิจกรรมอื่น ๆ เช่น ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ให้อาหารปลา ถ่ายภาพเซลฟี่ และเฮฮากับนิสิต มก. ก็สร้างความพึงพอใจได้ดี ผลวิจัยชี้แนะแนวทางพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ผู้สูงอายุในด้านวัฒนธรรม สุขภาวะ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหมาะสม นรินทร์ สังข์รักษา และสวรยา ธรรมอภิพล (2563) กล่าวว่า การสะท้อนการเรียนรู้แบบกลุ่มในบริบทของโลกยุคนวัตกรรมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 มีประโยชน์ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าและแนวทางในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ Zhuang et al. (2023) พบว่า การตอบสนองทั้งด้านความคิดและอารมณ์จากดนตรีช่วยเสริมความผูกพันกับสถานที่และบริบทของประสบการณ์ท่องเที่ยว มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างจินตนาการกับการตอบสนองเหล่านี้ ผลวิจัยช่วยขยายความเข้าใจเรื่องจินตนาการทางดนตรีและชี้แนะแนวทางใช้ดนตรีในการตลาดท่องเที่ยวและการออกแบบเสียงในสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม การบริการ และโครงสร้างพื้นฐานให้ครบถ้วน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีและปลอดภัย พร้อมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน รวมทั้งพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุอย่างเหมาะสมและยั่งยืน โชคชัย ดวงแก้ว และคณะ (2567) พบว่า กลไกการประสานพลังชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมวางแผน สังเกตผล สะท้อนผล และร่วมกันรับผลประโยชน์เพื่อความยั่งยืนของชุมชนโดยสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (2565) กล่าวถึง การมีส่วนร่วม 4 ด้านได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการผ่านกระบวนการทางสังคม

องค์ความรู้ใหม่ การวิจัยนี้ค้นพบการบูรณาการมุมมองจากสามฝ่าย ได้แก่ ชุมชน นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และนักวิชาการ เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ตอบสนองทั้งมิติทางวัฒนธรรม สุขภาวะ และสังคม ซึ่งแตกต่างจากแนวทางเดิมที่มักพิจารณาเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งยังเกิดนวัตกรรมทางสังคมผ่านกิจกรรม “เฮฮากับนิสิต มก.” ที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ข้ามรุ่นระหว่างนิสิตกับผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การสร้างความสุขและความสัมพันธ์ระหว่างวัยในชุมชน ขณะเดียวกันงานวิจัยได้แสดงให้เห็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ผ่านกิจกรรม “ถ่ายภาพเซลฟี่” ที่สะท้อนการปรับตัวของผู้สูงอายุยุคใหม่และสอดคล้องกับแนวโน้มผู้สูงอายุดิจิทัลในระดับสากล นอกจากนี้ยังค้นพบแนวทางใหม่ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนขนาดเล็ก โดยใช้ที่พักใกล้เคียงเป็นทางเลือกเพื่อแก้ไขข้อจำกัดด้านพื้นที่และทุน พร้อมทั้งเปิดเผยความขัดแย้งเชิงความต้องการของชุมชนที่แม้ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวผู้สูงอายุ แต่ยังคงขาดความเข้าใจและทรัพยากรในการสร้างกิจกรรมและที่พักเฉพาะกลุ่ม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพและโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนก่อนการพัฒนาเชิงกายภาพ อันนำไปสู่กรอบแนวคิดใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ที่มา: ผู้แต่ง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมหลากหลาย เช่น การร้องเพลงนั่งแพ และการชิมอาหารดั่ง ซึ่งช่วยส่งเสริมการพักผ่อนและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสมกับวัย
2. ชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่นใช้โอกาสจากการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ เพิ่มศักยภาพบุคลากรผ่านการมีส่วนร่วม และพัฒนาธุรกิจ เช่น การจำหน่ายอาหารและบริการที่พักใกล้เคียงอย่างยั่งยืน
3. หน่วยงานรัฐและท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาครัฐ) นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแบบอย่างในการสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับสังคมสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ
4. นักวิชาการ ชุมชนอื่น ๆ และองค์กรอนุรักษ์ใช้เป็นกรณีศึกษาวิจัยต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมจีน-ไทยให้ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ปรับปรุงเส้นทางเดิน ทางลาด ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง และที่นั่งพักที่มีราวจับตามหลัก Universal Design พร้อมจัดทำแผนที่ดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุ
2. พัฒนากิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายและใจ เช่น เล่าเรื่องประวัติศาสตร์โดยผู้สูงอายุ ชิมอาหารพื้นถิ่นค่านึงโภชนาการ และทำงานฝีมือท้องถิ่น
3. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งคณะกรรมการชุมชนฝึกอบรมทักษะการจัดการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ
4. จัดโปรแกรมฝึกอบรมบุคลากรชุมชนด้านบริการผู้สูงอายุ เช่น การสื่อสาร การจัดการฉุกเฉิน และการใช้เทคโนโลยี พร้อมคู่มือบริการที่ปลอดภัย
5. สร้างความร่วมมือภาครัฐ เอกชน ชุมชน และมหาวิทยาลัย ส่งเสริมการตลาดดิจิทัล และสนับสนุนทุน
6. ทำวิจัยเพิ่มเติมสำรวจความต้องการและข้อจำกัดของผู้สูงอายุตามช่วงวัยและสุขภาพ เพื่อนำมาปรับกิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก และแพลตฟอร์มดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง (ภาษาไทย)

- กัญญาณัฐ สุรินทวงศ์. (2567). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างตำบลสุขภาวะ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลปากแพรก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://thesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5804/1/671220047.pdf>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). *นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ*. <https://www.tat.or.th/th>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2568). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2568*. https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2569
- จุฬาลักษณ์ วงศ์สวัสดิ์โสธ และปวีณา เพ็ชรล้วน. (2566). *ตลาดบางหลวง. วิถีชุมชน, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)*. <https://wikicomcommunity.sac.or.th/community/286#chck14>
- โชคชัย ดวงแก้ว อภิเดช ช่างชัย วินัย พูลศรี และสมิทธิ์ สุวรรณ. (2567). *ศึกษาการพัฒนาวัฒนธรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในตำบลบางเลน จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในบริบทใหม่. วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน, 6(1), 55–68.*
- ณภัทร สำราญราษฎร์ และเกษวดี พุทธิภูมิพิทักษ์. (2562). *การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุกลุ่ม Active Aging ด้วยแนวคิดการรับรู้จิตวิญญาณถิ่นที่ไม่รู้จักในประเทศไทย. คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร. <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/1527>*
- ไทยพีบีเอส. (2567). *รู้จัก Longevity เมื่อ “การมีอายุยืน” ไม่ได้หมายถึง “สุขภาพดี”*. ไทยพีบีเอส. <https://www.thaibps.or.th/now/content/3196>
- นรินทร์ สังข์รักษา และสรวรรยา ธรรมอภิพล. (2563). *การสะท้อนการเรียนรู้: มุมมองการสร้างองค์ความรู้ในงานวิจัยทางการศึกษา. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 12(2), 1–15.*
- พิมพ์พรรณ อำพันธ์ทอง พิชญ์คม คังพวง และสุนันทรา ชำนวนทอง. (2566). *ศักยภาพของผู้สูงอายุในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ่อสุพรรณ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(8), 35–44.*
- พนิดา ศรีกุมาร. (2566). *แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายนอกสำหรับผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนคลองพลับพลา ชุมชนทรัพย์สินใหม่ ชุมชนเลิศสุขสม และชุมชนบึงยี่โถ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/12649>
- พงษ์ศิริ เทพวงษ์. (2553). *ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- ราณี อิลิชัยกุล. (2557). *การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- วิภาดา เถาธรรมพิทักษ์ และเทิดชาย ช่วยบำรุง. (2562). *ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษา นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม, 7(1), 35–45.*
- วีรพร กอสวัสดิ์พัฒน์ และกัญญาณัฐ สุรินทวงศ์. (2567). *แนวทางการส่งเสริมธุรกิจนาเที่ยวในกรุงเทพมหานคร เพื่อรองรับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้สูงอายุชาวไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 14(1), 128–143.*
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). *รู้จักการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)*. <https://cbtyouth.wordpress.com/cbt-youth/cbt/>
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2565). *Home. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ*. <https://www.nationalhealth.or.th/>
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2567). *ทุกภาคส่วนเอาด้วยการท่องเที่ยวแนวใหม่ เน้นประโยชน์ ชุมชนท้องถิ่น ควบคู่อนุรักษ์*. <https://old.nationalhealth.or.th/th/node/5216>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). สถิติประชากรและโครงสร้างประชากรไทย พ.ศ. 2567.

<https://www.nso.go.th/public/e-book/Indicators-Thailand/Thailand-Indicators-2567/22/>

สุธิตารัตน์ มัทธวรรต์ และชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล. (2564). การศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม
วิถีชุมชนกำแพงทองพัฒนา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 15(2), 95–107.

เอกสารอ้างอิง (ภาษาอังกฤษ)

Jia, G., Wan, L. C., Liu, X., & Wen, J. (2025). Exploring uncharted digital horizons: Role of internet self-efficacy in shaping the destination preferences of senior tourists. *Tourism Management*, 107, 105056. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2024.105056>

Vergori, A. S., & Arima, S. (2020). Cultural and non-cultural tourism: Evidence from Italian experience. *Tourism Management*, 78, 104058. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.104058>

Zhuang, M., Zhang, H., Li, P., Shen, C., Xiao, X., & Zhang, J. (2023). Connecting tourists to musical destinations: The role of musical geographical imagination and aesthetic responses in music tourism. *Tourism Management*, 98, 104768. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104768>

ผู้เขียน

ดร.อภิเดช ช่างชัย

คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

เลขที่ 1 หมู่ 6 ตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

E-mail: faasad@ku.ac.th